

MSc Зоран М. Мачак, потпуковник*

Након прочитаног чланка „**Етички аспекти служења војног рока у цивилној служби**“ аутора мр Срећка Кузмановића, потпуковника на служби у Војној академији, који је објављен у *Војном делу*, број 1/2009, Београд, стр. 206–226, сматрам да читалачкој публици треба да се појасне недоумице, а неким и да се разбију заблуде које би могле проистећи након читања поменутог чланка.

Аутору чланка који се објављује у било ком часопису, нарочито оном који је високо рангиран у области за коју је специјализован (какав је несумњиво *Војно дело*), циљ је да привуче што шири круг читалачке публике. При том, његова писана реч мора бити аргументована, заснована на чињеницама, а у вези с досадашњим сазнањима и што уверљивија и потпунија за лица која, у већој или мањој мери, поседују сазнања о обрађиваној тематици.

Пошто се слажем са ауторовим ставом „најбоље је целокупну ствар сагледати из свих углова“ (стр. 216), изнећу сопствено виђење овог проблема. Лично, као читалац, наведени чланак посматрам тројако:

- *изузетно похвално*, због приметне едукованости аутора која је у вези с познавањем етике у ширем смислу, те уочених могућности злоупотребе права на приговор савести како од самих приговарача, тако и од представника организација и установа,
- *равнодушно*, у делу који се односи на садржај до којег се, релативно лако, долази коришћењем информационих технологија (поднаслови: „Приговор савести и његов значај“, „Приговор савести и ситуација у свету“, „Деловање невладиних организација“) и
- критички и резервисано, у предговору и поднасловима: „Правни основ приговора савести у нашој земљи“, „Етички аспекти служења војног рока у цивилној служби“, „Интервју са приговарачима савести“, „Закључак“ и „Литература“.

Професионално, замерке аутору, које су у вези с објављеним текстом, условно би могао да групишем у следеће целине:

- неконсултовање представника Министарства одбране активно укључених у процес реализације служења војног рока у цивилној служби (у даљем тексту СВР у ЦСл),
- недовољно познавање нормативних аката који регулишу СВР у ЦСл и њихова контрадикторна примена,
- некоришћење доступне литературе,
- резерве у погледу истраживачког поступка, као и „сумњива“ валидност резултата спроведеног интервјуа и
- неаргументованост датих предлога.

* Аутор је запослен у Војном округу Нови Сад.

Неконсултовање представника Министарства одбране

„Организациона јединица део Министарства одбране надлежна за војну обавезу врши контролу рада првостепених и другостепених органа надлежних за одлучивање о приговору савести и контролу војника који служе војни рок без оружја и у цивилној служби, као и јединица и установа Војске или Министарства одбране, односно организација или установа ван Војске и Министарства одбране“.¹ Поједностављено – Управа за обавезе одбране (у даљем тексту УОО), те њој подређени војнотериторијални органи (војнотериторијалним органима сматрају се војни одсеци и војни окрузи² – у даљем тексту ВТО), надлежни су субјекти који су активно укључени у процес служења војног рока у цивилној служби. Да се аутор консултовао са лицима из тих структура (делом и представницима Управе за ванредне ситуације) те се осврнуо на њихов рад и напоре за унапређење процеса СВР у ЦС, барем колико на деловање невладиних организација, несумњиво је да би била споменута побољшања иницирана од органа Министарства одбране (у даљем тексту МО) која су у вези с унапређењем обуке, контролом, доношењем Упутстава, едуковањем представника организација и установа и слично. Посматрани чланак попримио би суштински другачију форму и наредни редови били би излишни.

Недовољно познавање нормативних аката

На основу Уредбе о вршењу војне обавезе (СЛ СРЈ 36, од 29. априла 1994. године са применом од 7. маја 1994. и СВЛ 15, од 13. маја 1994. године – у даљем тексту Уредба), у делу који третира служење војног рока у цивилној служби мењана је и допуњавана у четири наврата, што аутор у свом чланку није систематизовао. Несистематичност се огледа и у непотпуном познавању три Упутства која третирају наведену област.

У вези с тим, навешћу Уредбе о изменама и допунама Уредбе, као и поменуто Упутства, понегде са суштинским одредницама.

1. *Уредба о измени и допуни Уредбе о вршењу војне обавезе*, са применом од 15. октобра 2003. године (СЛ СЦГ 37, од 29. августа 2003. године и СВЛ 25, од 8. септембра 2003. године);

¹ Члан 55а *Уредбе о вршењу војне обавезе* (СЛ СРЈ 37/03, СЛ СЦГ 37/03 и 4/05, СГ РС 6/07 и 86/07).

² Члан 197 *Закона о Војсци Југославије* („Службени лист СРЈ“, бр. 43/94, 28/96, 44/99, 74/99, 3/02 и 37/02 и „Службени лист СЦГ“, бр. 7/05 и 44/05).

– нормативно регулисана могућност почетка СВР у ЦСл са одредницама о начину остварења, раду војнотериторијалних органа (како се подноси и ко одлучује о захтеву за СВР у ЦСл, ограничења за остварење, могућност да приговор савести изјави и војник на СВР са оружјем, начин како се распоређују лица која су одслужила ВР у ЦСл у резервном саставу).

2. *Упутство о примени одредаба Уредбе о вршењу војне обавезе*, са применом од 4. новембра 2003. године (СВЛ број 31, од 3. новембра 2003. године).

– операционализоване и детаљније појашњене одреднице Уредбе на снази, од 15. октобра 2003. године, прописани су обрасци за рад.

Ова два наведена документа знатно су допринела да прва генерација војника на служење војног рока у цивилној служби, у организације и установе буде упућена 22. децембра 2003. године.

3. *Уредба о измени и допуни Уредбе о вршењу војне обавезе*, са применом од 5. фебруара 2005. године (СЛ СЦГ 4, од 28. јануара 2005. године и СВЛ 3, од 10. фебруара 2005. године). Ево неких карактеристика:

– укинута је право регруту да бира послове на којима ће бити ангажован у складу са својим образовањем, склоностима и опредељењем;

– укинута је право војнику који се налази на служењу војног рока са оружјем да може поднети приговор савести;

– уводи се обавеза организација и установа да рефундирају МО трошкове примања војника који војни рок служе у ЦСл и

– промењене су категорије лица која не могу остварити право на СВР у ЦСл.

4. *Упутство о Изменама и допунама Упутства о примени одредаба Уредбе о вршењу војне обавезе*, са применом од 12. марта 2005. године (СЛ СЦГ број 9, од 4. марта 2005. године и СВЛ број 8, од 28. марта 2005. године);

– рад ноћу више није лимитиран писменим пристанком војника.

5. *Уредба о измени и допуни Уредбе о вршењу војне обавезе*, са применом од 27. јануара 2007. године (СГ РС 6, од 19. јануара 2007);

– уводи се обавеза организација и установа да непосредно носе трошкове примања војника који војни рок служе у ЦС.

6. *Уредба о измени и допуни Уредбе о вршењу војне обавезе*, са применом од 29. септембра 2007. године (СГ РС 86, од 21. септембра 2007. и СВЛ 24, од 5. новембра 2007);

– организације и установе у којима је могуће реализовати СВР у ЦСл проширене су са организационим јединицама Министарства одбране (аутору чланка је чињеница позната, но нетачно наводи да се начин рада у ОЈ МО регулише Уредбом).

7. *Упутство о регулисању служења војног рока у цивилној служби у организационим јединицама МО*, са применом од 4. децембра 2007. године (СВЛ број 31, од 3. децембра 2007. године);

– појашњен начин рада са војницима који СВР у ЦСл обављају у ОЈ МО, значајнија је улога команде ВОк (нпр. извештаји о раду и залагању и исплати трошкова не шаљу се Посебној комисији при ВОд већ Команди ВОк.).

8. *Упутство о вођењу евиденције и извештавању о служењу војног рока у цивилној служби*, издање Сектора за људске ресурсе, Управа за обавезе одбране, инт. бр. 2276-1, од 13. маја 2008. године;

– аутору су и у Војној Академији могли бити предочени ови детаљи, јер се нпр. према одредбама чл. 37, организацији доставља део војноевиденционих докумената, а на основу члана 43, регулишу се обавезе одговорних лица у организацији/установи и слично.

Кузмановић углавном користи одреднице *Уредбе о Измени и допуни Уредбе о вршењу војне обавезе*, са применом од 15. октобра 2003. године и *Упутства о примени одредаба Уредбе о вршењу војне обавезе*, са применом од 4. новембра 2003. године. Но, и у та два нормативна акта, уз доста коректних навода, пажљивијем читаоцу не могу промаћи контрадикторности.

На основу анализе наведеног текста истичем неке од грешака:

Аутор се у предговору позива на „Уредбу о вршењу војне обавезе која се односи на служење војног рока у цивилној служби (примењује се од 4. новембра 2003)...“ Из тог периода датира само *Уредба о изменама и допунама Уредбе о вршењу војне обавезе*, која је донета 29. августа 2003. године, а објављена је у „Службеном листу Србије и Црне Горе“ број 37, са почетком примене од 15. октобра 2003. године. Четврти новембар 2003. године односи се на почетак примене *Упутства о примени одредаба Уредбе о вршењу војне обавезе*, СВЛ број 31, од 3. новембра 2003. године.)

Много је половично објашњених одредби, па тако аутор није појаснио члан 26 *Уредбе о вршењу војне обавезе*. Да је аутору познато да је поменути члан два пута мењан, не би наводио рок „осам дана од пријема позива за регрутацију“, већ би навео „осам дана од дана пријема позива за упућивање на служење војног рока, а истакао би и да од фебруара 2005. године образовање, склоности и опредељења регрута не обавезују Посебну комисију при одлучивању о захтеву за СВР у ЦСл, јер од тада не егзистирају у поменутом члану.

Нормативна документа не третирају „комисију за регрутацију“ како је Кузмановић назива у чланку. Израз би могао (недовољно упућене) да асоцира на регрутну комисију, чији је рад регулисан на основу чланова 12–21 *Уредбе*, а у вези са чланом 292 *Закона о ВЈ*.³ У члану 21а *Уредбе о вршењу војне обавезе*, наведен је коректан назив органа на који се аутор фокусирао – „Посебна комисија“. Неодржива је и синтагма „успели покушај обмане коми-

³ „Регрутовање врше регрутне комисије које образује надлежни војнотериторијални орган. Регрутну комисију сачињавају одређена војна и цивилна лица, од којих један члан мора бити лекар. Председник регрутне комисије је војно лице.“

сије за регрутацију“, јер чим нешто успе – више није покушај. Током читања текста стекао сам утисак да аутор делом оптужује представнике Посебне комисије за својеврсну „подложност обмањивању“. Рад комисије је прецизиран и тачкама 23–33 *Упутства о вођењу евиденције и извештавању о служењу војног рока у цивилној служби*.

У нормативним документима не егзистира ни термин „старешина организације или установе...“ У члану 27 *Уредбе о вршењу војне обавезе* наведен је *директор*. Кад се већ посматра поменути члан, нетачно је да се лица којим се решењем ВОД прекине СВР у ЦСл „упућују на служење ВР у војну јединицу или установу Војске или Министарства одбране у којој војни рок служи без оружја.“ Да је Кузмановић коректно цитирао члан 27б *Уредбе*, знао би да се упућују на СВР са оружјем, а да се обратио представницима ВТО или УОО могао је да добије и податак у које Војне поште се та лица упућују, јер је и то детаљно регулисала УОО. Недоречен је и члан 27а *Уредбе* о томе која лица не могу остварити право на приговор савести, односно цитирана је одредба која је измењена.

Аутор употребљава синтагму „редовно служење војног рока“, која нигде није верификована, мислећи на СВР у јединицама Војске. Зар војници на СВР у ЦСл служе неки „нередован“ или „ванредан“ војни рок?

Не може да се износи став да дужину служења војног рока дефинише *Уредба*: „Служење војног рока у цивилној служби траје девет месеци (ранијом *уредбом*, тринаест месеци)“, само неколико пасуса након што се коректно наводи да је то регулисано на основу Закона. И код навођења Закона изражавам резерве. Јасно је да је аутор мислио на измене које третирају дужину служења војног рока, но измене Закона не могу се наводити као „претпоследње“ и „последње“ (!), већ *Закон о изменама и допунама Закона о Војсци Југославије*, „СЛ СРЈ“ број 3, 2002, од 18. јануара 2002. године и „СЛ СЦГ“ бр. 44, 2005, од 22. октобра 2005. године. Сам термин „претпоследње“ треба посматрати са резервом јер су закони о изменама и допунама Закона о Војсци Југославије објављивани и у „СЛ СРЈ“ бр. 37, 2002, број 1, 2003, број 3, 2003. и „СЛ СЦГ“ бр. 7, 2005. године.

Још неке ставке (не све!) где се Кузмановић „оклизнуо“ на недовољно познатом терену:

– закључење уговора између МО и организације–установе комплексније је од оног како га је аутор осликао. Нема упућивања на служење па тек онда склапања уговора, како би поједини читаоци могли да закључе из Кузмановићевог осврта на 213. страни. Организације морају проћи својеврсне „квалификације“ чији резултат јесте уврштавање у Решење министра одбране о одређивању организација и установа које се баве делатношћу од општег интереса и ОЈ МО у које ће се упућивати регрути на служење војног рока у цивилној служби⁴. Тек тада се са установом потписује уговор,⁵

⁴ До сада је донето укупно петнаест Решења и њихових Допуна. Тренутно је на снази оно које је објављено у „СВЛ“ број 8, од 23. марта 2009. године.

⁵ О детаљима консултовати представнике ВТК или УОО.

- рад ноћу није лимитиран писменим пристанком (видети тачку 16 *Упутство о примени одредаба Уредбе о вршењу војне обавезе*),
- знатна је разлика између накнаде за градски превоз и накнаде трошкова за превоз средствима јавног саобраћаја (видети тачку 17, *Упутство о примени одредаба Уредбе о вршењу војне обавезе*);
- организације су те које обезбеђују и исплаћују трошкове примања војника (видети члан 27, став 4 *Уредбе о вршењу војне обавезе*);
- нетачни су подаци о сврсисходности и успешности обуке, што аргументовано могу да потврде представници Управе за ванредне ситуације. Организовани циклуси обучавања детаљно се регулишу и у складу су са Планом и програмом обуке војника на СВР у ЦСл. До сада су прописана два Плана, први од 31. августа 2004. године и други, важећи, који је ступио на снагу 16. јуна 2008. године.⁶ Иако не без замерки, обука није парцијална и не изводи се само у домену заштите од пожара, како тврди аутор. Зашто су изостављене чињенице да се реализују три фазе обуке: општа обука, прва помоћ и заштита од пожара и спасавање из рушевина. Зашто да се не спомену и значајна унапређења током последње две године. Заинтересоване упућујем на ВТО, УОО и Управу за ванредне ситуације.⁷
- изненађујуће је да аутор (као професионални војник са командирским искуством) не зна чињенице о мировању права и обавеза које се стичу на раду по основу служења војног рока, као и да запослени радник коме су мировала права и обавезе, има право да се у року од петнаест дана од дана одслужења, врати на рад код послодавца – видети чл. 79 *Закона о раду* („СГ РС“ 24, 2005. године).

Некоришћење доступне литературе

Уважавајући литературу коју је аутор користио, износим уверење да би чланак аутора Кузмановића изгледао другачије, да је поред наведене литературе користио *Уредбу* са „прочишћеним текстом“, 3 наведена *Упутства* (на једно се чак и не осврће! – *Упутство о вођењу евиденције и извештавању о служењу војног рока у цивилној служби*), *Закон о раду* („СГ РС“ 24, 2005. године) те књиге:

1. Бабић, Б.: *Ко, како, када и зашто у цивилну службу*, СБ Траде Д.О.О. Нови Сад, 2007.

⁶ Управа за ванредне ситуације: *План и програм обуке војника на служењу војног рока у цивилној служби*, Београд, 2008.

⁷ Аутор овог осврта располаже комплетним подацима за територију надлежности ВОк Нови Сад.

2. Бабић, Б. :*Развој приговора савести и цивилне службе у Републици Србији*, СБ Траде Д.О.О. Нови Сад, 2007.⁸

Када је реч о часописима као доступној литератури, јасно је да најсвеобухватнија сагледавања тематике о СВР у ЦСл, покушавају дати специјализовани часописи Министарства одбране, односно државне институције које су одговорне за спровођење регулација дела ВО. Најзначајнији су општевојни и научно-теоријски часопис *Војно дело* и војно-стручни интервидовски часопис *Нови гласник* и петнаестодневни магазин, углавном информативног садржаја – *Одбрана* (до 2005. *Војска*). Објављени чланци у наведеним часописима и магазину веома су илустративни и помажу у разумевању садржаја из ове области. Заинтересованим читаоцима препоручујем, по хронологији објављивања, следеће чланке:

- „Ставови регрута о ЦСл“ – *Војно дело*, број 3, 2004.
- „Мршава обука приговарача“ – *Војска*, од 9. децембра 2004.
- „Чврст став на климавим ногама“ – *Војска*, од 15. маја 2005.
- „Радо Србин (не) иде у војнике“ – *Одбрана*, од 15. септембра 2005.
- „Обучавање војника на СВР у ЦСл“ – *Нови гласник*, број 4, 2005.
- „Црно-бела слика“ – *Одбрана*, 15 мај, 2007.
- „Ефикаснији одговор ризицима“ – *Одбрана*, 15. новембар 2007.
- „Дани нових искустава“ – *Одбрана*, 15. април 2008.
- „Можемо ли другачије“ – *Војно дело*, број 3, 2008. и
- „Истраживање ставова регрута и војника о СВР у ЦСл“ – *Војно дело*, број 2, 2009.

Резерве у погледу истраживачког поступка

Иако је у пракси СВР у ЦСл релативно нова форма, Кузмановић није једини који је истраживао процес СВР у ЦСл, те би било коректно истаћи нешто о досадашњим истраживањима, узорку, резултатима и слично. Због релативно кратког периода примене алтернативне службе, односно СВР у ЦСл – прва истраживања су се реализовала током 2003. и 2004. године.

Студентска унија Србије је у априлу 2003. године, када су се интензивирали захтеви за алтернативу СВР, испитивала ставове студената у сва четири универзитетска центра.⁹ Тада су готово 2/3 испитаника осудили оне

⁸ Аутор наведених књига одбрао је докторску дисертацију из области СВР у ЦС, што је познато представницима војнотериторијалних команди и надлежне Управе за обавезе одбране. Још једном истичем да су то институције које се не смеју заобићи, уколико се жели озбиљније полемирати о војној обавези или њеном изузетно значајном сегменту – служењу војног рока.

⁹ Извори: *Политика*, 29. април 2003; *Одбрана*, 15. мај 2007. стр 12.

који избегавају класично служење војног рока, а 37% их је окарактерисано *слабићима*, 17% *кукавицама*, а око 10% *издајницима*. Такви ставови су се мењали, што је видљиво и из три истраживања са регрутима и војницима и једним истраживањем које је спроведено са овлашћеним лицима (2004, Бабић). Видети шире: Бабић, Б.: „Истраживање ставова регрута и војника о СВР у ЦСл“, *Војно дело*, број 2, Београд, 2009). Истраживање са одговорним и/или овлашћеним лицима (99 лица) на основу интервјуа, др Бабић реализовао је од 13. септембра до 22. октобра 2004. године.

Истраживање новијег датума, аутор овог осврта реализовао је, по одобрењу УОО, од 15. априла до 15. септембра 2008. године са две стотине једним одговорним лицем и стотину педесет осам војника на СВР у ЦСл.

Износим недоумице које су у вези с припремом интервјуа. Шта је то у припреми интервјуа појашњено војнику у вези с приговором савести; чије му је то детаљно објашњење понуђено кад израз нигде није термилошки одређен и зашто му објашњавати нешто о чему већ има формиране ставове и убеђења? Уосталом и сам аутор је у тексту изнео (непотпуно) обавезу ВТО о обавештавању регрута на право на приговор савести.

Нема података о начину одабира организација и самих испитаника, школској спреми војника, зашто је изабран релативно мали број испитаника и слично. Како генерализовати резултате са тако малим узорком, односно колико су ти резултати валидни? Како то да интервју има задатак? Да ли се мислило на циљ? Овако би неко могао да помисли да је истраживачу наложено да сазна „стварне разлоге“.

Кузмановић наводи да је поставио једно питање. Нигде не наводи да је, по свему судећи, понудио и одговоре. Како би у супротном једанаест лица споменуло баш „неспособност да се одрекну мајчине кухиње“? Како то да војници на СВР у ЦСл сматрају да неће бити у резервном саставу? Где је то регулисано? У вези с тим, у *Уредби* члан 48 доноси: „За лица у резервном саставу која су војни рок служила у цивилној служби, сходно члану 297 *Закона*, одређује се и саопштава ратни распоред у цивилној заштити, односно по радној обавези и упућују се на војне вежбе у здравствене, опште спасилачке организације, организације за рехабилитацију инвалида и у друге организације и установе које се баве делатношћу од општег интереса“.

У делу о резултатима интервјуа, Кузмановић у себи нагађа чиме су се (можда) руководили војници. Да ли је Кузмановићу познато колико војника од четрдесет осам интервјуисаних уопште зна ко је аутор романа *Браћа Карамазови*? Ако је већ покушао да образложи њихове мотиве, онако како их он види, могао је то да напише на пример, „такав њихов поступак можда би се могао објаснити на начин како су то учинили Толстој, Иљин...“

Кузмановић је на основу резултата истраживања навео да је запосленост опредељујући фактор, што је апсолутно неодрживо. Тврдити да је 77,08% (37 од 48) мушкараца од двадесет седам година запослено, такође

је неодрживо. Подаци Националне службе за запошљавање (да сам ја нпр. у жижу ставио запосленост, контактирао бих ту институцију) сигурно би демантовали такав проценат. То демантују и досадашња истраживања. Према истраживању Бабића (2004), на узорку од 893 војника у ЦСл било је 20,61 одсто запослених.¹⁰ Према истом аутору, у 2008. години проценат запослених војника износио је 14,7 одсто.

Да је контактирана УОО или ВТО дошло би се до податка да је образовање већине лица који се одреде за СВР у ЦСл средња школска спрема (поткрепљујем то на основу чињенице о 75,19% упућене популације у зони одговорности ВОк Нови Сад током 2008. године – податак на основу службене евиденције, извео – аутор осврта) и да је најзаступљеније занимање студент (57,33% узорка у истраживању 2004. године до 57,6% у 2008. години – Бабић), па би можда аутор дошао до другачије слике о стварним разлозима за одређење за СВР у ЦСл. Аутор овог осврта наклоњенији је ставу да је то наставак и/или лакши завршетак школовања.

Неаргументованост датих предлога

О предлозима, наравно, треба износити ставове. Чему предлог да комисија при одлучивању не узима у обзир жеље регрута, кад то комисији није обавезујуће ни *Уредбом* (чл. 26), ни *Упутством о извештавању и евиденцији о СВР у ЦС*, које прецизира рад посебне комисије (члан. 20–30)?

Из разлога објашњених у осврту на познавање нормативних аката видљиво је да је суштински неодржив прелог аутора на 220. страни: „Уочени проблем може се решити изгласавањем закона да запосленим војницима који су на редовном служењу војног рока послодавац обезбеди повратак на посао након одслужења војног рока“.

Уместо коментара о предлогу да војници на СВР у ЦСл прву трећину ВР служе у касарнама, ево питања: У који гарнизон да се распореди лице из места Радојево у општини Нова Црња (средњобанатски округ), а да буде то у складу са *Уредбом* (место пребивалишта, остваривање права на трошкове превоза, четрдесетосатно радно време...?). Шта би о том проблему рекли представници невладиних организација и међународних институција, на чији се рад осврнуо и аутор Кузмановић и какав би одјек имала таква одлука у време изражених напора за међународним интеграцијама наше државе?

Аутору нису познати сви детаљи на којима почива реализован процес контроле у организацијама/установама. Да јесу, Кузмановић би схватио колико озбиљно УОО приступа тој проблематици: на основу годишњих наређења

¹⁰ „Истраживање ставова регрута и војника о СВР у ЦС“, *Војно дело*, број 2, 2009.

регулише контроле, прикупља периодичне извештаје, овлашћује лица из ВТО да реализују превасходно ванредне и ненајављене контроле. Физички је немогуће реализовати предлог да свака установа буде контролисана једном месечно када је таквих установа према важећем Решењу о одређивању организација и установа које се баве делатношћу од општег интереса и ОЈ МО, у које ће се упућивати регрути на служење војног рока у цивилној служби – хиљаду девет стотина седамдесет три. Установа може да се контролише и на основу анализе писаних аката, а не само редовних извештаја о раду и залагању и копија исплатних спискова или ванредних извештаја о проблемима са војницима, ванредних контрола у тој установи и томе слично. Да аутор познаје *Упутство о вођењу евиденције и извештавање о ЦСл*, знао би да је један од докумената који се воде у ВТО и Преглед – списак овлашћених лица са бројевима телефона путем којих се такође може испољити утицај да се отклоне неке неправилности (нпр. позив у случају кашњења извештаја или потврда пријема регрута на обрасцу ВОБ 13ц и слично).

Како преиспитати институције и зашто под лупу ставити „изузетно примамљиве“, ако исте коректно испуњавају уговорне обавезе? Шта је неетично у томе да се у стални радни однос прими лице које се својим радним и етичким карактеристикама показало као изузетно потребно организацији? Није занемарљиво, нарочито у мањим срединама, да се остави повољан утисак и наставе контакти. Зар „одслуженици“ не могу бити својеврсни промотери успешности организације/установе?

Закључак

Аутору чланка „Етички аспекти служења војног рока у цивилној служби“, несумњиво треба одати признање што се ухватио у коштац са изузетно захтевном темом. Треба поздравити и његову исказану спремност да се стање унапреди. Ако је аутору била намера да тексту да веома лични печат – успео је, но не на начин како је замислио, односно део читалачке публике на основу ових аргументованих навода размислиће да ли ће да га уврсти у *експерте* за наведену област – *експерт* је веома захтевна и ласкава титула?!